

Selvityshenkilön ehdotukset vammaispalveluihin kohdistuvista säästöistä

Selvitysmies Kalle Könkkölän raportissa Vammaispalvelujen vaihtoehtoiset säästöt 2016:58 esitetään erilaisia säästökohteita vammaispalvelulakiin. Ehdotuksissa on huomioitu palveluiden parempi kohdentaminen, uusien toimintamallien käyttöönotto ja hallinnon karsiminen. Selvitysmiehen tavoitteena on ollut se, että vammaisten henkilöiden perustavanlaatuisista palveluista ei tarvitsisi leikata säästöjen saavuttamiseksi. Kela toteaa, että selvitysmies on onnistunut työssään hyvin. Tässä lausunnossa Kela kiinnittää erityistä huomioita selvitysmiehen esittämiin kohtiin 3.6. ja 6.1.

Kohta 3.6. Kuljetuspalveluiden järjestämisen uudistaminen

Selvitysmies esittää vammaispalvelulain, Kelan ja sosiaalihuoltolain mukaisten kuljetusten välittämistä, yhdistelyä ja organisointia keskitettävään 18 alueelliseen välityskeskukseen, jotka voisivat olla Kelan ylläpitämiä. Selvitysmies ei ota kantaa, miten kuljetuspalveluiden yhdistäminen käytännössä toteutetaan.

Kela kannattaa selvitysmiehen esitystä edellä mainittujen matkojen yhdistelemisestä ja organisoinnista samoihin keskuksiin. Lukuisissa eri selvityksissä on todettu hyödyt, joita eri matkojen keskittämisellä ja yhdistelyllä saavutetaan. Näiden eri matkojen yhdistelemisellä on arvioitu saavutettavan noin 9 miljoonan euron säästöt. Tämän lisäksi Kela katsoo, että näiden eri matkojen yhteisellä kilpailuttamisella voidaan saavuttaa vielä enemmän säästöjä.

Matkojen keskittäminen tiettyihin keskuksiin mahdollistaa myös asiakkaiden yhdenvertaisen mahdollisuuden saada kuljetuspalveluita riippumatta asiakkaan kunnasta/maakunnasta. Selvitysmies esittää eri asiakkaiden asiakasprofiilien ylläpitämistä Kelan palvelimella. Tällä mahdollistetaan se, että asiakas voi tehdä hänelle myönnettyjä vammaispalvelulain mukaisia matkaoikeuksia myös oman kunnan/maakunnan ulkopuolella. Tämä ei lisäisi kustannuksia, mutta mahdollistaisi asiakkaan vapaamman liikkumisen koko maassa.

Kela katsoo, että esitetty matkojen suunnittelu, keskittäminen ja hankinta tulee tehdä yhteistyössä Kelan ja maakuntien liikenneasiantuntijoiden kesken. Sosiaali- ja terveydenhuollon sijainti ja saavutettavuus ja aikataulujärjestelyt vaikuttavat matkakustannusten syntymiseen, joten kuljetuspalvelujen suunnitteluun tulee saada myös sosiaali- ja terveydenhuollon osallisuus.

Kohta 6.1 Lääkärintodistusten vähentäminen

Säästökohteena on ehdotuksessa esitetty lääkärintodistusten vähentämistä (kohta 6.1). Selvitysmies toteaa, että vammaispalveluja tai Kelan kuntoutusta ja muita etuuksia haettaessa vaaditaan lähes aina lääkärintodistus ja iso osa näistä todistuksista on turhia.

Selvitysmies viittaa ehdotuksessa siihen, että mm. Kelan järjestämää kuntoutusta varten vaaditaan kuntoutussuunnitelmia uudelleen ja uudelleen, vaikka on selvää, että vammaisuus ei ainakaan parane.

Selvitysmies esittää, että lääkärintodistusten toistuva pyytäminen kielletään, ellei ole ilmeistä, että asiakkaalla on virheellinen käsitys omasta vammaisuudestaan; tai jos ei ole erityistä syytä pyytää lääkärintodistusta. Erityinen syy voi liittyä siihen, että kyseessä on lapsi tai vammaisuus ei ole vielä muuten stabiili. Pysyvää vammaisuutta ei saisi varmistaa uudelleen lääkärintodistus – vaatimuksella.

Terveysperusteisten etuuksien kirjo on Kelassa suuri. Niitä ovat mm. sairauspäiväraha, kuntoutustuki, työkyvyttömyyseläkkeet, vammaiseturuudet, erityiskorvattavat lääkkeet, erityisajoneuvon käyttöoikeus terveydenhuollon matkoilla ja kuntoutus. Lakisäätteisten etuuksien myöntäminen edellyttää aina yhdenmukaista arviota. Objektivistista näkökulmaa varten tarvitaan ajankohtainen lääkärinlausunto.

Lausuntojen tarkoitus on usein spesifi, minkä vuoksi niiden käyttäminen monessa etuudessa ei ole yleensä mahdollista. Kuitenkin esimerkiksi kuntoutussuunnitelmaa voidaan usein käyttää vammaiseturuudessa, mistä syystä näiden kahden etuuden ratkaisutyötä on ohjattu rytmittämään ajallisesti. Myös sairauspäivärahaa ja eläkettä varten kirjoitettua lausuntoa käytetään kuntoutustarpeen tunnistamisessa ja asiakkaan ohjaamisessa tai esim. ammatillisen kuntoutuksen käynnistämässä.

Lausuntojen kehittämistyötä on tehty Kelassa ja jatkossa esimerkiksi B-lääkärinlausunto ohjaa huomioimaan laajemmin asiakkaan tarpeita, jotka toivottavasti saadaan tulevaisuudessa nopeammin kerralla kuntoon yhdellä lausunnolla.

Vammaiseturuuksissa sairaus tai vamma ei pelkästään oikeuta vammaiseturuuteen kuin muutamassa laissa mainitussa poikkeustapauksessa. Pääsääntöisesti oikeus vammaiseturuuteen määräytyy sen mukaan, miten sairaus tai vamma vaikuttaa asiakkaan toimintakykyyn. Arviossa tarkastellaan, kuinka paljon sairaudesta tai vammasta aiheutuu lääketieteellistä haittaa, avuntarvetta tai ohjauksen ja valvonnan tarvetta. Lapsen vammaistuki määräytyy sen mukaan, kuinka paljon rasitusta ja sidonnaisuutta sairaan lapsen hoito aiheuttaa häntä hoitavalle henkilölle. Vaikka asiakkaan vamma tai sairaus pysyykin samana, voi hänen toimintakykynsä muuttua mm. ikääntymisen, kuntoutumisen tai uusien hoitomenetelmien vuoksi. Lapsella myös lapsen kasvu ja kehitys vaikuttavat aina rasituksen ja sidonnaisuuden määrään. Vammaiseturuudet myönnetään aina niin pitkälle ajalle kuin saatujen selvitysten perusteella on mahdollista. Aikuisten tuissa etuus myönnetään toistaiseksi, jos voidaan todeta, että asiakkaan toimintakyky ei todennäköisesti tule jatkossa kohenemaan.

Kuntoutusta haettaessa on huomioitava, että kuntoutussuunnitelma on ensisijaisesti asiakkaalle tehtävä kuntoutuksen toteutusta ohjaava asiakirja. Se varmistaa tiedon siirtymisen kuntoutuksen toteuttajalle ja kuntoutumista tukeville tarpeellisille yhteistyötahoille päiväkotiin, kouluun, palvelutaloon, työterveyshuoltoon jne. Se on tärkeä asiakirja kuntoutuksen tuloksellisuuden arvioinnissa.

Kuntoutusta on haettu Kelasta vuonna 2015 kolmen kirjaimen diagnoositarkkuudella tarkasteltuna 864 eri diagnoosilla ja kun diagnoosi vielä tästäkin tarkentuu tai kun huomioidaan henkilöllä mahdollisesti olevat muut sairaudet, niiden yksilölliset vaikutukset ja hänen muu kokonaistilanteensa voidaan sanoa, että jokaisen hakijan tilanne on omanlaisensa, tarpeet erilaisia ja vaihtuvia.

Kuntoutuksessa lähtökohtana on aina ajatus muutoksen mahdollisuudesta. Vaikuttavaa kuntoutusta ei voida suunnitella eikä toteuttaa ilman, että on yksilöllisesti mietitty, mitä asioita sillä tavoitellaan. Kuntoutujalle merkityksellisten mutta myös konkreettisten tavoitteiden asettaminen tulee pohjautua hyvin, mieluiten moniammatillisesti tehtyyn kuntoutustarpeen ja muutoksen mahdollisuuden arvioon. On muistettava, että kuntoutustarpeeseen vaikuttavat fyysisen sairauden tai vamman lisäksi myös muut asiat, kuten sairauden vaihe, eteneminen, ikä- ja kehitysvaiheet, elämäntilanne, toimintaympäristö, kuntoutuksen tuloksellisuus jne. Seuranta on olennainen osa kuntoutumisen prosessia. Jos kuntoutuksen keinoin ei tapahdu muutosta, on kriittisesti arvioitava uudelleen, valittiinko oikeat keinot tavoitteiden saavuttamiseksi. Keinot voivat olla muutakin kuin kuntoutustoimenpiteitä. Pysyväkään sairaus tai vamma ei siis juuri koskaan tarkoita sitä, että tarvittavat toimenpiteet pysyisivät samoina tai kuntoutus jatkuisi yhtäjaksoisesti läpi elämän.

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta on huomioitava, että kuntoutuksen kustannukset ovat merkittäviä, joten myös tästä syystä kuntoutuksen on perustuttava ajankohtaiseen tarpeen arvioon tarpeellisen ja tarkoituksenmukaisen kuntoutuksen järjestämiseksi.

Vaativaa lääkinnällistä kuntoutusta koskeva kuntoutussuunnitelma voidaan tehdä 1-3 vuodelle. Karkean tarkastelun perusteella kuntoutussuunnitelmista tällä hetkellä tehdään noin 60 % yhden vuoden ajalle, noin 15 % kahden vuoden ajalle ja noin 25 % kolmen vuoden ajalle.

Kuntoutussuunnitelmat, jotka on tehty moniammatillisissa työryhmissä, joissa lääkäri on mukana, huomioivat kuntoutujan kokonaistilanteen laaja-alaisesti. Jos tulevaisuudessa kuntoutuja voisi tehdä suunnitelman moniammatillisen työryhmän kanssa, ne voisi ehkä myös kirjoittaa ja allekirjoittaa joku ryhmään kuuluvista.

Reija Jääskeläinen
osaamiskeskuksen päällikkö

Mikko Toivanen
osaamiskeskuksen päällikkö